

НИКОС
КАЗАНДЗАКИС
Κανιταν Μιχαλις

enthusiast
VINTAGE

Copyright © Patroclos Stavrou
Νίκου Καζαντζάκη, Καπετάν Μιχάλης
(Ελευθερία ή θάνατος)

Νικος Κазандзакис
КАПИТАН МИХАЛИС

© Георги Куфов, превод, 1961, 1978, 2013
© Виктор Паунов, художник на корицата, 2013
© **Enthusiast** – запазена марка
на „Алто комюникейшънс енд пъблишинг“ ООД, 2013

ISBN 978-619-164-049-2

НИКОС
КАЗАНДЗАКИС
Капитан Михалис

*Превод от гръцки
Георги Куфов*

enthusiast
|
VINTAGE

София • 2013

Капитан Михалис скръцна със зъби, както правеше обикновено, когато го яхваше гневът; десният му кучешки зъб се подаде между устните и проблесна сред черните му мустаци. Добре му бяха извадили в Мегало Кастро прякора „капитан Глиган“; с кръглите си тъмни очи, с късия си як врат, с тежката сила на едрите си кости и с този кучешки зъб, който се подаваше навън, в гнева си той наистина приличаше на глиган, който е забелязал хора и се е изправил на задните си крака, готов да се нахвърли.

Той смачка в шепа писмото, което държеше, и го пхна в широкия си, изтъкан от памук и коприна пояс. От толкова време го сричаше и се мъчеше да го разбере... Разбра, че няма да си дойде и този път за Великден и че и тази година няма да го видят горката му майка и злочестата му сестра, защото, казва, още следвал... Какво, по дяволите, следва? Още ли ще следва? Защо не каже направо, че няма сурат да се върне в Крит, понеже се е оженил за еврейка! Омърси кръвта ни разглезеният ти син, брате Костарос! Ех, да беше жив ти! Да го хванеш за гушата и да го обесиш с главата надолу на гредите, като тулум!

Изправи се. Беше грамаден мъжага; главата му достигаше чак до тавана на дюкяна. От рязкото движение черната кърпа с ресни, която придържаше четинестите му коси, се развърза и капитан Михалис я сграбчи, усука я и я върза стегнато около едрата си глава; след това с един скок се озова на вратата и застана на прага да подиша въздух.

Харитос, чиракът, се сви зад един куп навити корабни въжа; беше недоцялано мургаво селянче с наплашени живи

очи и големи уши; то хвърли кос поглед наоколо – върху корабните платна, брезентите, боите, катрана, дебелите вериги, железните котви – всичките корабни принадлежности и съоръжения; но от страх виждаше само господаря си, който сега стоеше на прага, изпълнил цялата рамка на вратата, и гледаше навъсено навън към пристанището. Той му беше чичо, но момчето му казваше „господарю“ и трепереше пред него.

– Не ми стигаше тазвечерната грижа! – промърмори капитан Михалис. – За какво ли съм му дотрябвал на това куче, та ме кани да съм заповядал, казва, тази вечер в коптора му! На всичко отгоре и грижата за племенника ми трябваше сега! Накара ме майка му да му пиша – писах му; дано никога не се върне!

Той погледна наляво към пристанището – гемииите, лодките, морето. Целият кей гъмжеше от народ: търговци, моряци, лодкари, преносвачи сновяха сред варели с дървено масло и вино, сред купища от рожкови и крещяха, псуваха, товареха и разтоварваха каруци; бързаха да сколасат, преди да залезе слънцето и се затвори градската врата. Морето глухо шумеше, пристанището миришеше на гнили цитруси, на рожкови, вино и дървено масло; двестри малтийки на средна възраст, нашарени с разни мазила, стояха на вълнолома, кудкудякаха с дрезгавите си гласове и правеха знаци към една тумбеста малтийска гемия, която пристигаше натоварена с риба.

Слънцето клонеше към залез, отиваше си и този последен ден на март; духаше лек, пронизващ северняк, Мегало Кастро мръзнеше, дюкянджиите търкаха ръце, потропваха с крака и пиеха градински чай или ром, за да се сгреят. В далечината върхът на Струмбулас беше посипан със сняг, а още по-нататък се извисяваше тъмносиният Псилоритис, по чиито дълбоки, закътани оврази блестяха белите разлети ивици на втвърдения сняг; но високо горе небето сияеше чисто, блестящо като стомана.

Капитан Михалис беше приковал поглед върху голямото Кале, широка яка крепост, вдясно от входа на пристанището, с мраморния крилат венециански лъв пред него. Целият Мегало Кастро беше опасан с непристъпни, осеяни с кули стени, построени през старото венецианско време от християните раи и напоени с кръвта на венецианци, турци и гърци. Тук-таме, вградени в стените, все още стояха каменните венециански лъвове, които стискаха в ноктите си Евангелието, или турските секири, забити в бойниците в онзи кървав есенен ден, в който след дългогодишна отчаяна обсада турците завзеха Мегало Кастро. Сега навсякъде между срутените камъни растяха бурени, диви смокини, коприва и копър.

Капитан Михалис сведе поглед към подножието на Калето; вените на слепоочията му се издуха; той въздъхна. Ето там в основите на крепостта, там, дето се разбиват вълните, се намираще проклетата тъмница, където бяха изтлели с оковани ръце и крака цели поколения християнски войводи. Колкото и да е силно тялото, то сякаш не може да издържи духа на критянина, не може... Сърдя му се аз на Господа, задето не е направил телата на критяните стоманени, та да можем да издържим сто, двеста, триста години, докато освободим Крит, а после нека станем на прах и пепел.

Отново закипя гняв в него, отново се сети за своя по-европейчен племенник в чужбина.

– Следва, казва! Какво, по дяволите, следва? И той ще стане даскал като чичо си Титирос! С тесни крачоли, празноглавец и с очилца! Хубава, хубава беше ябълката ни, само че червива излезе! Пфу!

Той плю надалеч и плюнката му за малко не влезе отсреща в дюкянчето на кир Димитрос ахтарина.

– Докъде изпадна ти, непреклонно племе на Дели-Михалис, страшилище за турците!

Дели-Михалис, страшният му дядо, изскочи изведнъж с цял ръст и съвсем жив в него. Как ще умре той, докато

имаше синове и внуци! Старите хора от време на време все още си спомняха как обикаляше критското крайбрежие и засенчваше очи с ръчището си, за да съзре дали корабите на Московеца се подаваха вече на хоризонта. Накривил феса си, той сновеше напред-назад по ей този същия вълнолом на Мегало Кастро, облягаше се на това проклето Кале и пееше под носа на турците: „Московецът пристига!“ Имал, казват, дълга коса и брада, носел високи ботуши, които връзвал за пояса, и никога не ги свалял от краката си. Носел и дълга черна риза, защото и поробеният Крит бил облечен в черно, и всяка неделя след литургията обикалял из града, праметнал през рамо стария лък на дядо си и с пълен колчан стрели на гърба.

– Това са били мъже – изръмжа капитан Михалис, като смръщи вежди, – това са били мъже на място, а не ние, палетата! И жените им са били такива, и дори още по-сербез! Ех, разкапах се, западнаха, отидоха по дяволите хората!

В душата му сякаш се откри някакъв отвор и иззад дядо му се подаде мършава, страшна, със звероподобни кални нокти баба му. Когато навлезе в дълбока старост, тя напусна опасания си с ров двор, пълен с деца, внуци и правнуци, и се завря в една дълбока пещера над родното си село в подножието на Псилоритис. Двадесет години прекара свряна там вътре; една от внучките ѝ, омъжена в това село, ѝ носела всяка сутрин в паница ечемичен хляб, маслини и кратунка с вино – в пещерата имало вода в изобилие; и всеки Великден ѝ донасяла две червени яйца, да си спомнела за Христа-Бога. Старицата излизала всяка заран и присядала до входа на пещерата, дрипава, с дълги коси и нокти, бяла като привидение; обръщала се с лице към изгряващото слънце и дълго размахвала мършавите си ръце, сякаш го благославяла или проклинала; и след това отново потъвала в планинската бездна. И тъй цели двадесет години. Но една заран не я видели да излиза и разбрали всичко; взели сел-

ския поп и отишли с парчета запалена борина – намерили я вкочанена, свита на кравай в един трап, голям колкото купел, със скръстени ръце, свряла глава между коленете си.

Капитан Михалис разтърси глава, откъсна погледа си от тъмницата и мъртъвците отново потънаха в душата му.

В отсрещното дюкянче кир Димитрос, махмурлия и с подпухнали очи, седнал кръстато върху тясна софа, държеше в ръка камшиче за пъдене на мухи, направено от конски косми, размахваше го мързеливо наляво-надясно и гонеше мухите от наредените наоколо кесийки с карамфил, индийско орехче, хиоска дъвка, канела и шишенца с лаврово и миртово масло. Той беше жълтеникав, отпуснат човек, винаги без кеф. Ту се чешеше, ту се прозяваше, ту пък затваряше очи и се унасяше в дрямка. Но сега дрямката не го беше още грабнала и му се стори, че отсреща капитан Михалис се извърна и го изгледа; повдигна камшичето, за да го поздрави, но своенравният му съсед извърна на другаде глава и кир Димитрос отново започна да се прозява.

Капитан Михалис пъкна ръчището си в широкия пояс, омотан няколко пъти около кръста му, намери измачканото писмо, измъкна го и го накъса на дребни парченца.

– Не ни стигаше един даскал да маскира соя ни, ами сега и тоя! И то чий син? Твоят, брате Костарос, ти, дето грабна главнята и подпали барутния погреб, та хвърли във въздуха Аркади, светци, Христосовци, калугери, християни и турци!

Вендузос, прочутият гуслар, слизаше бързешком към пристанището, загърнат в късото си наметало; беше поръчал за кръчмата си бъчва кисамитско вино и отиваше да я получи, но щом видя отдалеч капитан Михалис със свлечен над веждите чембер, разбра каква е работата и се върна.

– Пак са я прихванали дяволите тази вечер халата! – промърмори той. – Я да кривна по друга улица.

Слънцето вече докосваше чукарите на Струмбулас, пътищата се изпълниха със сенки, минаретата от бели бяха

станали розови, а на пристанището търговци, занаятчии, работници, лодкари и корабни кучета бяха вече капнали да крещят и лаят още от зори; светът се успокои. Капитан Михалис извади от пояса табакерата и си сви цигара; полака-лека гневът му стихна; той поглади гъстата си гарванова брада, усмихна се и белият му лъскав кучешки зъб отново се подаде.

– Да е жив и здрав синът ми, Трасакис – измърмори капитанът, – той ще ни измие лицето. Той ще удари оземи чичо си Титирос, ще удари оземи и тоя племенник многознайко, дето не го досрамя да смеси кръвта ни с чифути-те! Трасакис ще поеме в ръцете си знамето на рода ни!

Щом си рече тъй, изведнъж животът му се стори хубав, а Господ – справедлив; капитан Михалис вече не му се сърдеше.

Един турчин, късаво старче, чисто и дрипаво, по налъми, се приближи колебливо, вдигна плахите си очи и погледна капитан Михалис. Този се наведе, видя го и поклати глава.

– Какво искаш, Али ага? – запита той рязко.

Старчето беше негов съсед, но капитанът не можеше да го понася, гнусеше се от него – беше някакъв плужек, нещо объркано между мъж и жена, но нито мъж, нито жена; привечер седеше със съседките си гъркини, плетеше чорапи и бръщолевеше женски приказки.

– Господарю – промърмори старчето, – изпраща ме Нури бей. Много ти здраве, казва, и те моли да заповядаш тази вечер у дома му.

– Добре, той вече ми изпрати хабер по слугата си, арапина. Махай се!

– Много си му трябвал, казва.

– Махай се, ти казвам!

Гнусеше се да слуша женския му глас на евнух. Али ага млъкна, пое, треперейки, покрай стените и се изгуби.

– Какво ще търся аз в турски къщи? За какво ли съм му

дотрябвал на това куче? Защо не дойде той? Не отивам!

Извърна се.

– Харитос! – извика той. – Иди в къщи да ми оседлаеш кобилата!

Изведнъж му се дося да възседне кобилата си, да се поразходи, да му олекне. Дядо му, баба му, племенникът му, Нури бей... Ще се поразходи с кобилата си, да се отърве от тях!

Но тъкмо протягаше ръка да откачи ключа от дюкяна, за да затвори, от другия край на улицата се чу бодро, радостно цвилене; капитан Михалис позна коня по цвиленето и се извърна; показа се, като пристъпяше наперено, маслиначер, лъскав и строен, великолепен жребец, от който се издигаше пара. Закръглено босоного турче го водеше за юздата, подръпваше го лекичко и го разкарваше нагоре-надолу из Мегало Кастро, за да се укроти. Изглежда, беше долетял отдалече, защото и устата, и гърдите, и четирите му мишници бяха покрити с пяна. Но той още кипеше от сили – пръхтеше и разтърсваше запенената си шия и мократа си от пот грива и от време на време вдигаше стройните си предни крака и биеше с тях калдъръма, като цвилеше.

– Атът на Нури бей минава! Отваряйте си очите, момчета! – чу се един глас откъм бръснарницата на кир Параскевас Сиросеца.

Пет-шест неподстригани клиенти и един насапунисан изскочиха пред вратата, застанаха и проточили шии, започнаха да му се любуват със зяпнали уста.

– Ох, Божичко – рече един дългуч с усукана козя брада, – ох, Божичко, ако ми кажат: „Коня на Нури бей или ханъмката му? Избери си!“, щях да избира коня.

– Ух, акъл нямаш за пет пари! – прекъсна го прясно обръснатият Янарос, бояджията, дето му викаха и Фуругатос*, защото имаше щръкнали четинести мустаци. – Про-

* Котарак. – Б. пр.

чута е, бре, Емине ханъм! Хубава била, казват, кучката, пък и двайсетгодишна, и буйна! Избери нея, бре, глупако, та да си разбереш от живота!

– По-добре ми е с коня, ти казвам – продума пак онзи с козята брада, – не ща да мърсувам!

– Нито коня, нито ханъмката, земляк! – осмели се да се обади с тънкото си гласче и сиор* Параскевас, който също беше изскочил навън с ножица в ръка. – Нито коня, нито ханъмката! Белалия работа!

Човекът с козята брада се извърна.

– Ох, сироското ми локумче! – рече той. – Целият живот сякаш не е беля; само смъртта е лежачка! Слушай какво ще ти кажа аз на теб – не ни разправяй такива приказки на нас, критяните, защото може криво да те разберем и току-виж – жив сме те закопали...

Горкият сиросец потръпна. Той беше сладкодумен, кротък човечец, който и сам не си спомняше вече как беше попаднал в Крит да бръсне тези зверове. Всеки път, когато някой критянин планинец прекрачваше прага на бръснарницата му, сиросецът скачаше прав и го гледаше със страх. Откъде да започне! Тоя сигурно от месеци на-сам не се е нито бръснал, нито мил, а от години не се е подстригвал! Изгърсваше кърпите, хващаше ножицата, обикаляше около стола, на който седеше критянинът, и оглеждаше сурата му в огледалото – този изумителен клиент му приличаше на коч, приличаше му на свети Мама, покровителя на овчарите, когото сиор Параскевас беше видял някога на една икона; светецът беше целият потънал в косми – имаше с очи брада, мустаци и коси, та и десет бръснари не можеха да му излязат наглава!

Ножицата на сиор Параскевас изведнъж се смаляваше – къде можеше да се справи тя с такава четина, с такава косище! Деликатният сиросец въздъхваше, решаваше се най-сетне и почваше, с Божия помощ, да го сапуниiswa.

* Съкратено от синьор – Б. ред.

Никос Казандзакис
КАПИТАН МИХАЛИС

Превод *Георги Куфков*
Редактор *Гергана Рачева*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Художник *Виктор Паунов*
Предпечат *Лиляна Карагьозова*

Гръцка. Трето издание.
Формат 108×84/32
Печатни коли 40

ISBN 978-619-164-049-2

Издава

enthusiast

Запазена марка

на „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД

София, ул. „Кракра“ № 20
тел. 02/ 943 87 16, факс: 02/ 943 87 18
e-mail: office@enthusiast.bg

Фирмена книжарница „Ентусиаст бук хаус“,
София, ул. „Кракра“ № 12

Книгите на „Ентусиаст“ може да закупите с отстъпка
от www.bookstore.enthusiast.bg

www.bookstore.enthusiast.bg

Печат МУЛТИПРИНТ ООД

НИКОС КАЗАНДЗАКИС

Капитан Михалис

– През цялата нощ два дявола се бореха вътре в мен; единият казваше: „Бягай, защото няма спасение!“; другият казваше: „Остани, защото няма спасение!“. Бориха се цяла нощ и на разсъмване един от двата дявола победи.

– Кои от двамата? – каза капитан Михалис и впи поглед в очите на Фуругатос.

– Твоя милост, капитан Михалис – проклет да бъде часът, в който те срещнах!

– Значи?

– Няма да си вървя!

Обърна се капитан Михалис към следващия:

– Ами твоя милост, Каямбис?

– Аз – отвърна той и въздъхна, – аз съм младоженец, имам жена, на която не съм се наравдал! Това ме мъчи!

– Значи? – рече пак капитанът, който бързаше. – Зарежи жената, какво казва мъжът? Това питаме!

– Проклет да бъде часът, в който те срещнах, капитан Михалис, ето какво казвам и аз; искам да си вървя, а ме е срам от теб; няма да си вървя!

www.entusiast.bg

9 786191 640492

Цена 20,00 лв.